

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ИЧКИ ИШЛАР ХОДИМЛАРИНИ ИККИНЧИ ЖАХОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ФАШИСТЛАР ГЕРМАНИЯСИ УСТИДАН ҚОЗОНИЛГАН ҒАЛАБАГА ҚЎШГАН ҲИССАСИ

Тоҳиржон Хамитович Норметов

Чирчиқ ОТҚМБЮ Гуманитар фанлар кафедраси катта ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада ички ишлар органлари ходимлари фашистларга қарши жангларда юксак қаҳрамонлик ва жасурлик тимсолини намоён этганликлари, кўп фронтларда иштирок этиб, катта матонат ва мардлик намуналарини кўрсатганликлари баён этилган.

Калит сўзлар: Фронт, уруш, ғалаба, матонат, жасорат, мардлик, фидойилик, бирдамлик.

ABSTRACT

In this article, it is stated that the employees of the internal affairs bodies showed great heroism and bravery in the battles against the Nazis, participated in many fronts, and showed great courage and bravery.

Keywords: Front, war, victory, fortitude, courage, bravery, sacrifice, solidarity.

КИРИШ

Фашистларга қарши жангларда ички ишлар органлари ходимлари юксак қаҳрамонлик ва жасурлик тимсолини намоён этди. Улар Украина, Белоруссия, Ленинград, Харьков, Курск ёйи, Шимолий ва Ғарбий ҳамда бошқа фронтларда иштирок этиб, катта матонат ва мардлик намуналарини кўрсатдилар.

Ана шундай ватанпарвар республика ички ишлар органлари ходимларидан Мўйдин Хасанов, Ғани Валиев, Тожибой Ражапов, Олимбой Омонбоев, Уммат Убайдуллаев, Дина Люжаровская, Нина Красикова, Ғани Усмонов, Раҳмон Абдуллаев, Набижон Акбаров, Парда Омонтурдиев, Нурхон Абдуллаев, Василий Асачьев, Жума Бекбоев, Шермурот Бебитов, Менгли Эргашев, Петр Звездин, Йўлдош Исмоилов, Владимир Ким, Бобокул Муротов, Ғофур Менглибоев, Юсуф Маматкулов, Хуррам Муртозоев, Ҳайдар Маҳмудов, Холиқ Мардонакулов, Эрон Наврўзов, Эшмўмин Нукаров, Нурмамат Норматов, Инсаф Нуриев, Дадақўзи Атақўзиев, Асил Расулов, Темур Равшанов, Ражабали Сатторов, Жума Суюндуков, Ғофур Тўракулов, Мусурмонкул Тўраев, Эгамберди Хўжанов, Жума Холлиев, Рўзи Шахаев, Роман Якимов [6], Хамид Аҳмедов, Тожибой Режапов,

Маматкул Сураев, Саидахмад Исаев, Акмал Ғозиев, Кимсан Қамбаров, Владимир Бистревский, Евгений Шанин, Каримжон Нажиев [7], Хидир Давиров [8] ва бошқаларнинг номини келтириш мумкин.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Иккинчи жаҳон уруши жаҳон мамлакатлари халқлари қатори Ўзбекистон халқи бошига ҳам мислсиз айрилиқлар ва талофатларни солди. Жонажон Ватанимиз тарихида уларнинг жасорати биз учун мардлик мактаби, ғурур-ифтихор манбаси бўлиб келмоқда. Мухтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев таъкидлааганларидек, “Бу – ҳеч қачон унутилмайдиган, ... буюк тарих, қудратли маънавий бойлигимиз” [1, 143.].

2020 йил Ғалабанинг 75 йиллиги муносабати билан Ўзбекистонда кенг кўламли ишлар амалга оширилди. Олмазор туманида улкан майдонда қисқа муддатда катта ҳажмда ишлар амалга оширилиб, Ғалаба боғи, “Шон-шараф” музейи, “Мангу жасорат”, “Матонат мадҳияси” монументлари бунёд этилди.

Халқимизнинг қонли жанглардаги мардлигини, фронт ортидаги машаққатли меҳнати ва фидойилигини акс эттиришга бағишланган кенг кўламли тарихий-бадий экспозициялар яратилди [2, 424.].

Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон халқи уруш бошлангандан ўзининг бутун иқтисодиёти ва ишлаб чиқаришини урушга, ҳарбий саноатга йўналтирди. Ўзбекистон ҳақли равишда, фронтнинг мустаҳкам таъминот базасига айланди, саноат корхоналари ҳарбий соҳага мослаштирилиб, барча кучлар ғалабага сафарбар этилди.

Уруш йилларида юртимизга эвакуация қилинган юздан зиёд завод ва фабрикалар ишга туширишда ишчи ва муҳандислар билан бирга аёллар ва кексалар, ҳамда милиция ходимлари ҳам мардлик ва матонат билан меҳнат қилдилар [3, 319.].

Ўзбекистон аҳолиси совет ҳокимияти ёки тузумини эмас, балки фашизмнинг инсоният бошига қандай талафотлар етказётганлигини, унинг инсоният учун қушанда эканлигини англаб етганлиги туфайли фашизмга қарши курашга отланди. Уша машаққатли уруш йилларини ўз кўзлари билан кўрган кишиларнинг гувоҳлик беришларича, одамлар коммунистик режимни ҳимоя қилиш ҳақида эмас, фашизмнинг тугатилиши ҳақида, унинг инсоният бошига бало эканлиги ҳақида гапирар эдилар.

Шу сабабли уруш бошланган куннинг эртасигаёқ, яъни 1941 йилнинг 22-24 июнь кунлари Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Андижон, Наманган, Фарғона, Нукус ва

республиканинг бошқа шаҳарларида кўп минглаб кишилар иштирок этган митинглар бўлиб ўтди. Митингларда сўзга чиққан кишилар нутқлари фронтда ва фронт орқасида фашист босқинчилари устидан ғалаба қозониш учун ҳамма нарсага тайёрлик руҳи билан суғорилган эди.

Дастлабки кунларда ҳарбий комиссариатларга фронтга жўнатиш ҳақида сўраб ёзилган аризалар ёғилиб кетди. Бу аризалар турли касбдаги, турли миллатга мансуб бўлган эркаклар ва аёллар, ёшлар ва кексалар томонидан ёзилган эди.

Ўлка аҳолисининг ватанпарварлик анъаналарининг ёрқин намунаси фронтга кўрсатилаётган умумхалқ ёрдами бўлди. Масалан, уруш йилларида ташкил этилган мудофаа жамғармасига 55,7 қимматбаҳо металл ўтказдилар.

Ўзбекистонда ҳарбий техника қуриш, хусусан танк колонналари ва жанговар самолётлар эскадрилиялари учун маблағлар йиғиш ҳаракати кенг қулоч ёйди. Мисол тариқасида шуни кўрсатиш мумкинки, биргина “Ўзбекистон колхозчиси” номли танк колоннасининг яратилиши учун республика колхозчилари 1942 йил декабрда ўзларининг шахсий жамғармаларидан 260 млн. сўм пул тўплаб бердилар. Самарканд вилояти меҳнаткашлари қисқа вақт ичида 100 млн. сўмга яқин маблағ тўпладилар.

Аскарлар учун иссиқ кийимлар тўплаш ва жўнатиш ҳам Ватан ҳимоячиларига кўрсатилган оталарча ғамхўрликнинг ёрқин намунаси эди.

Фақат урушнинг дастлабки олти ойи давомидагина республика аҳолиси фронтга пахтали кийимлар, пўстинлар, этиклар, кўлқоплар, жун пайпоқлар ва бошқа иссиқ кийимлар юбордилар. Республикадаги 75 та корхона фронтга иссиқ кийимлар тайёрлаш билан банд бўлган [3].

Ўзбекистон милицияси, шу жумладан Тошкент милиция мактаби ҳам кўплаб мард Ватан ҳимоячиларини тарбиялаб етиштирдилар. Улар фронтларда қахрамонона жанг қилиб, босқинчиларни аёвсиз қирдилар.

Тошкент милиция мактаби оператив ходимлар тайёрловчи асосий базалардан бири бўлиб қолди. Кадрлар етишмаслиги туфайли ўқиш муддати тўққиз ой бўлган асосий бўлимдан ташқари, 3 ой, 20 кунлик курслар ташкил этилди.

Уруш шароитидан келиб чиққан ҳолда, давлат ташкилотларининг структураси, уларга юклатилган вазифа ва ваколатларда бир қатор ўзгаришлар амалга оширилди. 1941 йил февраль ойида СССР Ички ишлар халқ комиссарлиги ва унинг жойлардаги бўлимлари 2 га, яъни Ички ишлар халқ комиссарлиги ва ДХКларига бўлинди.

Уруш шароитида шахсий таркибнинг қисқартирилиши жиддий қийинчилик туғдирарди, бу қийинчиликларни енгиш учун милиция органларини тўлдириш юзасидан шошилиш чоралар кўриш лозим эди. Кўп ҳолларда милиция сафлари ҳарбий комиссарликлар орқали ярадор бўлиб фронтдан қайтиб келган кишилар, соғлиғи ва ёши туфайли армияда хизмат қилиши чекланган шахслар ва аёллар ҳисобига тўлдирилди. Масалан, 1942 йилдан 1945 йилгача Тошкент милиция мактабининг курсантлари таркиби маълум даражада хотин-қизлар ҳисобига тўлдириб борилди. Бу даврда хотин-қизлар салмоғи мактаб курсантлари умумий сонининг 30-60 фоизини ташкил қиларди.

1941 йил 20 июлда СССР Олий Кенгаши президиумининг СССР Давлат Хавфсизлиги Комиссарлиги ва СССР Ички Ишлар Халқ Комиссарликларини битта Ички ишлар халқ комиссарлигига бирлаштириш тўғрисидаги фармони эълон қилинди.

1943 йил апрелда эса Ички ишлар халқ комиссарлиги яна 2 та мустақил мустақил комиссарликка ажратилади. Бундан кўзланган асосий мақсад “Мамлакатда жамият ва давлат хавфсизлигини таъминлаш, чет эл агентураси фаолияти ва жинойтчиликни олдини олишдаги ишларни такомиллаштиришдан иборат” деб кўрсатилди.

Урушнинг дастлабки кунлариданоқ республика милициясининг кўплаб ходимлари кўнгилли равишда ҳаракатдаги Армия сафига кўшилдилар.

Хусусан, уруш бошланган илк ойларида Ўзбекистон ССР Ички ишлар халқ комиссарлигининг буйруғи асосида республика бўйича раҳбарлик лавозимларида фаолият юритаётган ходимлардан 57 нафари тезкор равишда Қизил Армия сафларига юборилди. Улардан ташқари Тошкент милиция мактаби тингловчиларининг 60 фоизи, командир-ўқитувчиларининг 30 фоизи, Самарқанд милиция органлари ходимларидан 1489 киши, Тошкент Темир йўли милицияси бўлимининг 204 нафар энг яхши ходимлари ўзбек миллий дивизицияси, шунингдек, генерал Панфилов дивизицияси сафида жангга кирдилар [4].

Милиция ходимларининг урушга сафарбар этилиши натижасида ички ишлар органларининг шахсий таркибида кадрларга эҳтиёж юзага келди. Бу масалани ҳал этиш мақсадида Ўзбекистон ССР Ички ишлар халқ комиссарлиги томонидан 1941 йил 27 июнда махсус буйруқ чиқарилиб, унга асосан Тошкент милиция мактабининг иккинчи курс талабалари июнь ойида (68 нафар) [5], 4 октябрда эса

биринчи курс талабалари муддатидан олдин ўқишни тугатиб, милиция органларида хизмат қилиш учун йўлланма олдилар.

Уруш шароитида шахсий таркибнинг қисқартирилиши жиддий қийинчилик туғдирарди, бу қийинчиликларни енгиш учун милиция идораларини тўлдириш юзасидан шошилишч кўриш лозим эди.

Кўп ҳолларда милиция сафлари ҳарбий комиссарликлар орқали, ярадор бўлиб фронтдан қайтиб келган кишилар, соғлиғи ва ёши туфайли армияда хизмат қилиши чекланган шахслар ҳисобига тўлдирилар эди.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Хулоса қилиб шуни айтишим мумкинки, Иккинчи жаҳон уруши йилларида ички ишлар органларининг фаолияти кўплаб қийинчиликлар билан кечишига қарамасдан ўз матонатларини намоён қилиб беришди. Сабаби уруш ҳолати эълон қилингандан кейин, республика ички ишлар органлари малакали ходимларининг катта қисми фронтга ва бошқа жойларга сафарбар қилинган эди. Шунингдек, республика ички ишлар органлари малакали ходимларининг катта қисми фашистларга қарши жанглarda юксак қаҳрамонлик ва жасурлик тимсолини намоён этди.

REFERENCES

1. Мирзиёев Ш. М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. 3-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2019. – 400 б.
2. Мирзиёев Ш. М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2020. – 454 б.
3. Мирзиёев Ш. М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2019. – 508 б.
4. Халқ хизматида 75 йил. Масъул муҳаррир Ғ.Раҳимов. - Тошкент: Ўзбекистон, 1992. - Б.54.
5. Алимов Х. Административная деятельность милиции Узбекской ССР в годы ВОВ (1941-1945 гг). Диссертация на соис. уч. степ. канд. юрид. наук. - Ташкент, 1972. - С.42.
6. Бобоев М., Соатов А. Сурхондарё милицияси. - Самарқанд; Суғдиён, 1998. - Б.66.
7. Андижон милицияси: кеча ва бугун. - Андижон, 2008. - Б.11.
8. Раҳмонов Т. Сирдарё милицияси халқ хизматида. - Тошкент: Muharrir, 2012. - Б.66.
9. Азимов Ҳ.И. Иккинчи жаҳон урушида Ўзбекистон ҳарбийлари иштироки ва мавқеи. (1941-1945 йиллар). Тарих фан. номз. дисс... – Т. 2004 Б.104-109.

